

Osoa ta bildotsa

(Gabon ipuia)

Sutondoan, aulki txiki baten exerita, suari begira zegoan. Ikusgarria zan, izan ere, aruak zebilkian zeregiña. Alai, baño gogorki, jotzen zuan erdian zegon enbor lodia. Bere azal latz eta korapillotsuari, kosk batzuek kendu eta auts bigunaren gañera eroritzen ziran.

Bat-batean, neskatxoak zerbait entzun zuan... Bean bat-edon-bat zebillen; gero eskilleran gora zetorren. Gauza bakana iruditu zizaion, baño ez zan bildurtu. Gabon gabean ainbeste gauza miragarri gertatu oi dirala jakiñik. Eskilleraren azkenengo malla biak krakatekoa egin zuten, oitura zuten bezela; atea astiro-astiro zabaldu zan: gizon gazte, tantai, argalbat agertu zan; zutik gelditu zan, atearen ol beltzak lauki bat egiten ziotelarik.

Astindu zaite sartu baño len! esan zion errime neskatxak. Zuk gaiñean dakartzun elur guzti orrek sukalde dana zikinduko du ta; gaur goizean ondotxo garbitua du gure Mion'ek.

Gizonak astindu zitun bere soñeko erropa zarrak itzik esan gabe.

—Baña, zeren zai zaude or? Otzen zai al zaude arek laguntasuna egingo dizulakoan? Sar zaite, gizona, eta itxi atea. Itxi al dezu bean okullukoa?

Gizonak sorbaldak jaso zituan.

—Ez dizut esaten agintzeagaitik, esan zion neskatxoak, barka eske bezela, baño abereak gaxotu litezke ta. Bearrezkoa da abereak ere ongi izatea gabon gau batean.

—Aaaa! Gabon gaba al da gaur? —galdetu zun gizasemeak oso abots latzagaz.

—Bai, bada. Ez al zekizun?

—Ez.

—Alajaiña!

—Zer «alajaiña» ta zer... esan zuan asarre. Ondo dago zuentzat, oñak bero, urdalla betea, baña ez ni bezelako izorra... bidietatik ziar goseaz eta otzez ia illean gabiltzanontzat.

—Bai, bai, esan zuan neskatxoak, lotsatuta, aziera onaren legeak zerbaitez ausi zitualakoan; bai, neguan nor bere etxetik urruti ibilli bearra dutenak... Atoz, sutondora.

Ezezaguna aurretatu zan, astiro, ezker-eskubira bildurti begiratuaz.

—Zenbat zerate, basoan galdutako basarri deun onetan?

—Emen daude idi pare bi, nere aitajaun zaarrak zaitzen duan artalde bat, iru bei...

—Iñozu gaixoa! Nik pertsonakaitik galdetzen diñat, ez abereakaitik.

—Aitu det nik, zuk zer galdetu didazun, baña uste nuan zu bezelako gizon argitsu batek jakingo zuala zenbat lagun bear diran abere abek danak zaitzeko: gizon bi, artzai bat, eta gaiñera...

—Bai, bai!... Eta nun ditun bada basarri au erabiltzeko bear diran lagun oiek guztiak?

—Emendik urruti, orain beintzat... Danak gaberdiko Mezetara juanak, ordu beteko bidea baño geyagoan.

—Bakarrik utzi al abe?

—Bakar-bakarrik ez!

Begiratu azkar bategaz miatu zituan sukalde aundiko bazter illunak:

—Azaldu ezan argiago, ze arrayo!

—Nere aitona zarra oean dago, an, bere gelan. Entzungo dezu «kurru ta murru» nola ari dan; artoa eigoteko errota dala esan leike.

Neskatxoak parre egin eta galdetu zion:

—Ez al dezu exeri nai?

—Bai, baña erantzun egidan lenagotik, anderetxo orrek... Zer-edo-zer gertatuko balitz (zalantza agertu zitzaion, eta esan bear zitan itzen billa zebillen) bat-edon-batek deituko ba'lu, aguria etorriko litzaken, ez ba?

—Zer nai zenduke bada, ez etortzea ala?... baña, bai al dakizu, goorra da.

—Goorra, goorra, berresan zuan gizonak, ixeka eran. Ez da zertan asko piyatu goorrakin.

—Zearo goorra da. Trumoerik ere ez du entzuten! Auxegaitik utzi naute berakin, suaren bildurraz.

—Edo lapurrenaz, ez ba?

—Ooo! ez. Gabon gabeen ez!

Bildurra galduta, neskatxoak aurretatu zion jarlekuan bota zuan bere burua eta begiratu zion.

Neskatxoak, urre margodun ille kixkur eta piña zuan, eta batzue-

tan argiago, eta besteetan illunagoa ikusten zitzaion, suaren aurrean burua erabiltzen zuan eran. Bere begi ederrak, aundi zabalak, arri-tuta baillegon itxura ematen zioten, begi eder urdiñak, menditar txikorien lore margokoak eta izar eroriakaz amets eragiten zutenak. Berak ere begiratu zegoen gizonari eta irripar egiten zion.

—Zenbat urte dittun? —galdetu zion.

—Amabi... obeto esateko, amairu egingo ditut...

—Bai, bai!... Aizan, txakurak ere gaberdiko Mezetara juanak al dittun?

Neskatxoak algara gozo bat egin zuan.

—Iñork ez dit zaunkik egiñ, nik beko atea zabaldu detanean.

—Picard zaarra, nere aitonen antzekoa da, bera bezin gorra.

—Baña, bat-edon-batek agindu ezkeru, jakingo diñ, ate inguruan debillenari, zankotik kosk egiten? Ez ala?

Neskatxoak berriro algara egin zuan, eta bere arpegi argi ta gozoa, suaren beroaz gorri-gorri egiña, gizonenganatz altxa zun.

—Orduan, bakarrik gatxiben ordu onetan biok? esan zuan abots-erdi gizonak.

Soñean zeuzkan erropa zaar gaizki konponduak, lurruna botatzen zuten su ederraren aurrean. Bere oñetako zaar, listeiakaz lotuak, putzu bi zegiten ladrillo gorrien gaiñean.

—Iñoiz ez gera bakarrik Gabon gabeen.

—Ik ala uste den, jun dan astean arrautzatik irtendako txitatxo orrek!

—Entzun, entzun, esan zion neskatxoak biatz bat ezpañen gaiñian ipiñirik.

Arretaz eta bene-benetan entzun zituan gizonak ixiltasuna bete oi duten milla zaratako: irrixtadak, igortziak, arnas ixillak. Tellatu gaiñean tellak igitu egiten ziran poliki-poliki.

Ezerk ardurarik ematen ez ziola adierazi zuan, imintzio bategaz.

—Katuak, arratoiak, aizea, baña... iretzat, gauza abek beste zerbait esan nai al diñe?

Itz aberi jaramonik egin gabe, neskatxoak esan zuan:

—Bai, bai dakit... arimak dira... Gaurko gau guztian gelditu gabe dabilta andik onera ta emendik ara egaz, txoriak bezela. Eurak maite dituztenak ikustera etortzen dira...

—Eta, iri zer diñ arimakaitik? Gaztegia aiz i beste munduan iñor izateko.

—Txiki-txikia nintzala ill zitzaidan amatxo (bekokia beeratuaz «kurutze santuaren» egin zun).

—Nere ama ere illa den, esan zun gizonak. Zortzi urte nizkiñan nik. Egun artatik onera, errota bateko astoak baño makillada geiago

artua naun... Amabi urte nituanean, begira, eure adiña! etxetik iges egin niñan, eta gero..., eta gero... auxe den guztia.

—Gizajoa! esan zuan neskatoak bigun eta errukitsu. Eta bi esku txiki berberoak artu zuten esku aundi zakar bat, batere biguntasun gabe atzerantz kendu zan esku gogor ura.

Sutondoaren beste aldetik, sukaldea illunpean zegoan.

—Ez al daukan bildurrik? galde zion gizonak.

—Bai zera! Gabon gaba da ta... eta gañera zu emen zaude ta, ain aundi, aiñ indartsu eta «zirt-edo zart» ariñ egiteko itxura orregaz.

—Beaz, ikusi ta beste gabe nigan uste ona izan den? Onek arrotzen natxion, bai dakiñ ba, leku danetan, axkar aldendutzeko esaten zidane, eta zakurrak atzetik, baña...

Gizonak, desapioa bezelako imintzio bat egin zuan.

—Bear danean bai zekiñat nik zakurrak geldirik eukitzen .. baita gizonak ere...

—Ezkutukiak al dauzkatzu?... Neonek ere ba det bat.

—Zertarako?

—Zotiña gelditzeko, eta Mion'ek erreak sorgindu egiten daki.

—Esango dion bada, ni inpernuratzen naizenean, etorri dedilla nere erreak sendatzera!

Ke bolara aundi bat kebidetik beera etorri zan aizeak bultzata, eta itsututa bezela utzi zituan.

Gizona zutindu egin zan, eta neskatoak bai zijoala uste izan zuan:

—Ezin juan zindeke onela, ezer jan gabe. Ezezaguna mayen aurrean exeri zan. Mai gañean argitxo bat zegoan.

—Esnea nai al dezu?

—Esnea? Beiak mats mordoak jaten dituztenean edango diñat nik esnea.

Neskatxoak algara gozo bat egin eta ekarri zion ardoa.

—Gure maastietakoa da... Egiatzkoa.

Gizona obetoago exeri zan bere jarlekuan, eta zapi zuri batean batuta zegoan lauko ogi eder bati bereganatz teink egin zion; baña neskatoak bizi-bizi galerazo zion.

—Neretzat au onegia, noski?

—Ara, guk ogi bera degu, Mion'ek oretua, baña au, gau onetan basarri guztietan jan gabe utzi oi dana da, badakizu norentzat...

—Norentzat?

—BERA'rentzat, gosetua emendik igaroko ba'litz.

—BERA! berresan zun gizonak, amorru biziz. Beste gañeuntzekoak eztanda egin dezakete! Eta aopean esan zituan, neskatoak birrautzat artu zituan itz ulertu eziñeko batzuek.

—Ogia asita billatzen danean, esan zuan burua makurtuaz, gauza ziur ziurra da. Bera etorri dala... Au gauza jakiña bait da!

Bere arpegi gozoa, itzaltasun batek estaltzen zion.

—Lapurtxo gizajoa! esan zuan gizonak. Ez al zan irudituko neu naizela. Bera, neu...

—Ez orixe! erantzun zuan errime neskatoak parrez. Mion'ek sinistu lezake etortzean, ez zaitu ikusi ta; baña nik?

Burua alde batera ta bestera igittu zuan, begi urdiñetan gaiztakeri apurtxo bat agiri zualarik.

—Ez ote aiz i, neri ziriak sartzen ari!

—Baña, tira, itz gutxi ta onak esan ditzagun. Lauko ogi au, gose danen batentzat emen ipiña baldin ba'da, neuretzat den.

—Bai orretan zuzen zaude.

Eta arin gañeko zapi zuria kendu ta gizonen aurrera bultza zion, etxean egindako lauko ogi ederrari.

Orma kontra zegoan erloju aundiak ordua jo zun.

—Gabeko amabiak, esan zuan neskatoak. Aurra jaio da, eta Gabon eguneko aragi-iztea amaitu da. Urdaiazpikoa eman nezakezu. Azkar asi zan jaten, bere aiztoa zabal eskuan zualarik. Ardoa edan zuean, gogor esan zun.

—Zuen ardoak ez diñ ezer balio. Aranakiñ egiña, noski?

—Zer? erantzun zion neskatoak aserraturik.

—Baña zuen urdaiazpikoa, au bai!

Eskua buruen gañera eramanda, biatzakaz zarata atera zuan, urdaiazpikoagatik esana baietzutzeko.

—Izena nola den?

—Gabonetxo.

—Ene! eure eguna den gaur.

—Eta zuk, nola dezu ba izena?

—Juan.

—Eta zer geiago?

—Deiturak nai aña dizkiñak. «Goseak illa», «Ua emendik», «Ordituk...»

—Zu, neri ixeka ari zera... Iñozua naizelakoan.

—Iñozua... ez ba... Iñozentia aurkitzen aut.

—Nik igertzen dizut beñepen, emen inguruetakoa ez zerala. Izketan igertzen zaizu.

Miñutu batean, sukaldeko illunpean ezkutatu zan neskatoa. Orduan gizona bildurtu egin zan.

—Aizan; zer dabillen or nere sorbalden atzean?

Neskatoa, sagar eder bat eskuan zuala agertu zan, errege-sagar eder bat, azala apurtxo bat zimurtua baña, uda azkeneko usai gozoaz sukaldea betetzen zuena.

—Geure baratzekoa dezu.

—Zuok gauza guztiak dituzute. Emen abereak ere egunero jaten diñe.

—Ez al dizu orrek onik egiten?

—Ez.

Orduan agertu zuan arpegi gogor eta zimurtua.

—Ene Jaungoikoa, izan liteke egia, ogia jan al izateko baño txi-roagoak diran jendeak mundu onetan izatea, baño lursagarrak benepein izango dituzte.

—Ago ixillik, madarika... arrayo...!

Eskuaz maiari eman zion kolpeak, botellak eta edanontzia ikara batean utzi zituan.

—Tira, tira, zion neskatoak aserrea uxatu nairik; ez da orrela-ko gauzik egin bear Gabon gabean. Zatoz datorren udaran lanera, nere osabak jornal ederrak ordainduko dizkitzu ta.

Gizonak, ezpañak alde batera okertuaz, irripar bat egiñ zuan.

—Neri erakutsi nai al dian, bildotx xamur orrek! Ezagutzen dizkiñak nik, ondo ala ere! zuen erak, baserritarren izakera. Mandoari ler eragiteko aña lan egiñeta, platerkada bat zopa. Arrotz bati, bidazti bati, ik dionan bezela, izketa ezberdiña egiten duan bati, zer egingo zaion ba, estu-estu egiñ, da duan izerdi dana atera ezker? Lanak amaitzean, agur! Ua beste leku batera. Etxe au ex dek txakurrentzat.

Iñork ez zion iñoiz onela itz egin. Biotza lertzeko zorian aldeztu zituan bereak:

—Langilleak geure maian jaten dute...

Eta gero, apaltasunez bezela geitu zuan:

—Egia da, lana gogor egin bear dala, baño lanak agintzen dualako. Ez bai du lurak utsaren truke ezer ematen!

Gizona, zutindu ta lengo lekura jun zan sutondora. Neskatoak jarraitu zion eta lengo aulki txikian exeri zan. Aitona zaarraren lo kurrunkak entzuten ziran.

Neskatoak ez zun geiago itzik egiten.

—Zer pentsatzen ari aiz? galdetu zion.

—Ezer ere ez, Txomintxo datorkidala.

—Lo guria?

—Bai, baño danak etxeratu arte, nik ez nai lorik egiñ.

Gizonak altxa ta jarleku aundi bat ekarri zuan berearen albora, ta abots sendoaz esan zion.

—Ator onera, nere ondora.

—Bai, obetoago egongo naiz.

Neskatxoa exeri zan. Gizonak artu zizkion esku bategaz bi eskumuturtxo meiak: amar biatzak, mats mordo bat ziruditen txinxilika.

Gizonak, gogo biaz begiratzen zion; arnasa laburra; neskatxoak altxa zitun begiak segundo batean; gizonak beste aldera begiratu zuan, baña neskatxoak ikusi zizkion ortzak, ezpañak basatiki gora jaso zitualako.

Zarata batek igittu zuan: «Arimak dira» esan zuan ixil-ixillik. Gero bat-batera, buru ederra gizonen sorbaldara erori zan. Neskatxoa loak artu zuan. Lo zegoan, aurren lo ederrean, kezka gabe, bildur gabe. Gizonak artzen zuen bere arnasaren usai gozoa, menditar usaia, eurien ondoren belarrak botatzen duan usai ederra. Ille kixkur urre margoduna, arpegira zetorkion.

Denboratxoa igaro zan, gizona mugitzera ausartu gabe. Bai zekian neskatxoa esnatzen ba'zan erremedio gabeko galera bat gertatuko zala eta ain zuzen, bere bizitzan, orduantxe bakarrik opa izan zitzaiona.

Neskatxoa igittu egin zan. Bere besoak geldi arazi zuan, gogorregi, noski, beintzat minduta bezela esan zion.

—Juan...

Noiztik bere izena aĩñ gozoki oguztua izan ez zala?

Bere ama ill zanetik zalantza gabe.

Zuzendu egin zan gizona. Zergaitik ez zetozen arimak, neskatxoa bere eskuetatik kentzera? Aipatu zituan bada ta?

Esnatu egiñ nai izan zun:

—Gabonetxo... esan zion emeki-emeki belarrira: baña...

Gabonetxo lo zegoan, ez zuan ezer ere entzuten. Burua jaso zion baña, ebakita legoan erori zan...

—Gabonetxo... Oraingoan betazalak mugitu ziran, eta begi urdiñak, berari begira zegoan arpegi berria ikusi zuten aurrez-aurre.

—Noiz edo noiz esnatu zeranean! esan zion gizonak. Ez dakizu asko!... Pozik egon zindeke. Pesta bakan bat gaur izan ez dezunean... ba noa.

Sukarra zeukan neskatxoengandik aldendu zanean.

—Zergaitik baña? Zergaitik aĩñ azkar?

Neskatxoa zutik zegoan orain, eta eskua artu nai zion juan ez zedin.

Orduan gizonak, sorbaldatik eldu ta astinduaz arpegira gogor deadar egin zion.

—Nai-ta-naiezkoa da ni juatia!

Atea indartsu itxi zuan erden zanean; baña neskatxoak berriz zabaldu ta berantza begira jarri zan.

Eta gizonen abotsak igo zuan beraganaiño, eskillerako zulo beltzetik zear:

—Agur, neskatxoa! Iñoiz-ez-iñoiz ez dezu jakingo, zer mirari egin duan zuretzat, gaurko Gabon-gabak.

AZPEITIA'TAR JULENEIK

Raymond Escholier'ek prantzesez egindako *Le loup et l'agneau*.
Contes de Noël'etik euskeratua.

